

MÜZE TANITIM

Yaşayan Müze* **İstiklal Mahallesi Çınar Sokak No :17** **06730 Beypazarı / Ankara**

Kerevete çıkılan yer: *Yaşayan Müze*. Kültürümüzü gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla Sema Demir'in memleketi Beypazarı'na kazandırdığı üç müzeden ilki olan Yaşayan Müze 23 Nisan 2007'de kuruldu. Demir'in ifadesiyle *Yaşayan Müze*'nin hayat bulmasında Avrupa'daki açık hava müzecileri oldukça etkilidir. Buna rağmen uzun araştırmaların sonucunda Türkiye ziyaretçisini kendine çeken, yenilikçi ve canlı müze tasarımlarının ülkemizde hangi şartlarda hayat bulabileceği sorusuna aranan cevaplar ile Türkiye'de müzecilik tarihi açısından bir kırılma noktası sayılabilecek *Yaşayan Müze*, Demir ve ekibinin çabalarıyla hayat buldu. Yaşayan Müze'nin ardından Demir, temizlik ve hamam kültürünü Türkiye'de ilk, dünyada üçüncü olarak sergileyen Türk Hamam Müzesi'ni kurdu. Son olarak ise Demir, Anadolu Açık Hava Müzesi-Yaşayan Köy adıyla 25 000 m²'lik bir alanda Türkiye'nin ilk açık hava müzesinin kuruluşunu gerçekleştirdi. Anadolu Açık Hava Müzesi-Yaşayan Köy'ün kuruluşunun temel amacı ise Türkiye'nin mimarî çeşitliliğini bütüncül bir yaklaşımla sergileyebilmek. Bu doğrultuda müzede öncelikle Anadolu insanının Çatalhöyük'ten beri yaşadığı kerpiç ev, tüm Anadolu'nun konut mimarisini örneklemek için müze yerleşkesinde yerini almış. İç Anadolu Bölgesi ise 17. yüzyıl planından çalışılan Ankara Evi ile müze yerleşkesinde kendine yer bulmuş. 19. yüzyıldan kalma geleneksel Karadeniz evlerinden ilhamla üretilen ve Karadeniz'in daha çok Doğu'sunda inşa edilen "göz dolma ev" ise Karadeniz Bölgesini yansıtmak üzere seçilmiş. Düğmeli ev olarak adlandırılan geleneksel yapı ise Akdeniz Bölgesinin

* Bu dergi tanıtım yazısı Ümit Karaduman tarafından hazırlanmıştır (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi, karadumanu@gmail.com).

bir simgesi. Müzede bunun yanı sıra 16 dükkândan oluşan bir çarşı, çamaşırhane, pekmezlik, ibadethâne, mahalle fırını ve meydan çeşmesi gibi kamusal yapılara verilmiş. Anadolu'nun yerlilerinden tavuklardan tavus kuşlarına, keçilerden koyunlara kadar hayvan çeşitliliğine sahip Yaşayan Köy bir başka yazının konusu olacak kadar kapsamlı bir müze olmuş. Bu yazı ise Yaşayan Müze'nin hikâyesi ile sınırlıdır.

Ankara'nın turistik ilçesi Beypazarı, köklü kültürü ve bu kültürün hâlen içinde yaşatıldığı tarihî evleriyle canlı bir kent dokusuna sahiptir. Kent dokusunu oluşturan temel özelliklerini muhafaza etmeyi başaran Beypazarı halkı sahip olduğu mirasın en önemli öğeleri olan bu tarihi yapılarda yaşamlarına devam etmektedir.

Yaşayan Müze, geç dönem Osmanlı mimarisinin seçkin örneklerinden biri olan Beypazarı konağında hizmet vermektedir. Temel duvarları taştan, geri kalan kısımları ahşaptan, kerpiç veya tuğla dolgudan yapılmış olan evler, dıştan sıvalı olup üstleri kiremit çatı ile örtülüdür. *Yaşayan Müze* olarak hizmet veren “Abbaszâdeler Konağı” Beypazarı'nın ileri gelen ailelerinden Abbaszâdelerin büyük oğlu Ali Bey tarafından yaptırılmıştır. 19. yüzyılın sonlarında inşa edilen bu konak, ihtişamı, orijinalliği ve geleneksel mimarisi ile döneminin özelliklerini yansıtmaktadır.

Yaşayan Müze, içeri adım atar atmaz ziyaretçisini kendine has karakteri ile sarıp sarmalarken insanı somut olan ve olmayan kültür unsurlarının tam ortasına çekmektedir. Ziyaretçiyi müzenin kapısında ilk karşılayan Keloğlan'ın anası olur, avlu kapısından girip basamakları tırmanmaya başlayanlara küçük büyük demeden “Bizim keramet sofrası kayıp, gördünüz mü acep?” sorusunu yönelten müze rehberi, masal geleceğimizi görsel bir şölen havasında ziyaretçilere yeniden yaşatır. Buram buram nezaket kokan bu karşılama töreni ile ziyaretçi kelimenin tam manasıyla onurlandırılır. En yakını kapıda karşılayan ev sahibi sıcaklığındaki bu doyurucu mizansen sonrasında “masal anası” ziyaretçilere müze hakkında bilgi verir ve böylece “Yaşayan Müze” serüveni başlar.

Yaşayan Müze'nin ziyaretçi politikası müzenin resmî web sitesi <http://www.yasayanmuze.net>'de şöyle ifade edilmektedir: “Müzede, iletişim ve etkileşim odaklı yaklaşımlar, geçmişi ziyaretçi için erişilebilir kılmanın bir yolu olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda müzenin ötesinde bir sahneye dönüşen *Yaşayan Müze*, ziyaretçisini ise sadece seyirci olmaktan çıkarır.” Bu yaklaşımla Yaşayan Müze, ziyaretçisine kültürü yeniden yaşama ve deneyimleme imkânı sunmaktadır. *Yaşayan Müze* yirminci yüzyılın ilk yarısından günümüze kadar hızla gelişim gösteren uygulamalı halk bilimi çalışmalarının ülkemizdeki nadide bir örneğidir. Sergileme tekniği açısından alışılmışın dışında özellikleri barındırır.

Yaşayan Müze'de kostümlü rehberle karşılanan ziyaretçi Abbasoğlu Ali tarafından yaptırılan eşsiz mimarî içinde müze gezisine başlar. Ziyaretçi, ilk olarak mutfak, kiler, misafir odası ve mahzenden oluşan hayat katı hakkında bilgilendirilir. Her bölümde ziyaretçiye müze rehberleri eşlik eder. Mutfak bölümünde Türk yemek kültürüne ait çoğu 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başına tarihlenen araç ve gereçlerin sergilenmesinin yanı sıra kaybolmaya yüz tutmuş atasözlerinin, deyimlerin mutfak kültürü ile ilgili olanlarının hikâyeleri de kostümlü müze rehberleri tarafından anlatılmaktadır. Konağın hayat bölümünde Türk geleneksel sanatlarla ve yok olmaya yüz tutmuş geleneklerle ilgili de sergilemeler yapılmakta etkinlikler düzenlenmektedir. Örneğin nazara karşı

uygulanan belli başlı pratiklerin tarihi anlatılmaktadır. Dilerseniz siz de sembolik bir ücret karşılığında el almış/ocaklı kişilere kurşun döktürebilir, “elemtere fiş kem gözlere şiş” diyebilirsiniz.

Misafir odasına girdiğinizde odanın büyüleyici güzelliği ile birlikte gömme ahşap dolaplara, işlemeli tavanlarına ve el işçiliği rafların seyrinde geleneksel Türk ebru sanatının icrasını izleyebilir hatta kendiniz ebru yapabilirsiniz. Her aşamasının titizlikle izâh edildiği ebru sanatı hakkında önemli bilgiler edinerek odadan ayrılırsınız. Hayat katında uygulamasını yapabileceğiniz bir başka sanat ise ihlamur baskıdır, hepsi uzmanlıkla oyulmuş ihlamur baskı kalıplarıyla kendinize ayrıç, cüzdan, çanta gibi küçük, işlevsel anılar hazırlayabilirsiniz. Hayat katında bu bölümler dışında bir de mahzen kısmı bulunmaktadır. Mahzen, besinleri yazın sıcaktan, kışın dondan korumak üzere oluşturulan doğal bir soğutucudur. Bunun yanı sıra Beypazarı tarihi süreçte birkaç ciddi yangın geçirdiği için halkın yangında ilk kurtarılması gereken altın, gümüş gibi mücevheratı ve değerli elbiseleri, bindallıları mahzende muhafaza ettiğini öğreniyorsunuz.

İkinci kat ise geleneksel Beypazarı mimarisinde “çardak” olarak adlandırılır. Burada aile büyüklerinin zamanının çoğunu geçirdiği “eyvan” bölümünü görebilirsiniz. Ayrıca “gelin odası” ve aile fertlerinin odalarının yapısını en ince ayrıntısına kadar keşfetmeniz mümkün. İçinde hepsinin kendine ait gusûlhaneleri, yüklükleri, bohça dolapları, odunlukları ve sedirleri bulunur. Bu katta bulunan dört odanın üçü yine ziyaretçiye yeni deneyimler kazandırmak için yeniden işlevlendirilmiştir. Burada masal anasından masal dinleyebilir, bilmeceler üzerine düşünebilir, şanslıysanız doğru cevabı bulup şeker kazanabilirsiniz. Başka bir odada eski Türk oyunlarından mangala, üçtaş, peçiç gibi oyunlar öğrenebilir, zekânızı test edebilirsiniz yahut odalardan bir diğerinde Karagöz ve Hacivat oyunu seyredebilir hatta bizzat hayal perdesinin arkasına siz geçebilirsiniz.

Son olarak Beypazarı geleneksel konut mimarisinde adına “guşgana” denen çatı katında ise asırlık dokuma tezgâhı sizi karşılayacak ve onunla dokunan ipek şalları, peştamalları inceleyebileceksiniz. Beypazarı dokumacılık örneklerinin sergilendiği, satışa sunulduğu bu bölümde emek yoğun bir hava hâkim, pencere önündeki dokuma tezgâhları aktif bir halde kullanılıyor ve kadın emeğine dayalı bir sektör olan dokumacılık örnekleri yine kadınlar tarafından meydana getiriliyor. *Yaşayan Müze* çalışanlarının ve gönüllülerinin büyük çoğunluğunun kadınlardan oluşması dikkat çekmektedir. Kadın istihdamı konusunda duyarlı ve pozitif ayrımcı bir yaklaşımın olduğu gözlerden kaçmamaktadır. Bunların yanında çatı katında küçük bir projeksiyonla *Yaşayan Müze* ’nin kısa tanıtım filmini izleme imkânı da bulabilirsiniz.

Müze gezisinden sonra konağın bahar çiçekleriyle bezeli bahçesinde çayınızı ve kahvenizi yudumlayabileceğiniz küçük bir de müze kahve bulunmaktadır. Görkemli Beypazarı manzarası eşliğinde yanında mânisi, niyeti ile birlikte servis edilen Türk kahvesinin tadına bakabilirsiniz. Bahtınıza sevinebilir yahut kederlenebilirsiniz. Çıkışa yakın bir konumda merdivenlerden inerken solda sizi renk ahenk oyuncakları ile cezbeden Affan Dedenin Oyuncak Dükkanı bulunmaktadır. Aynı zamanda ahşap oyuncak imalatının yapıldığı bir atölye şeklinde düzenlenen bu şirin mekânda insan gerçekten yaşını unutup oyuncakların masumiyetine kapılıp geçmişe yolcuğa çıkıyor.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Çocukluk" şiirini neşeyle güle oynaya, kahkahalarla okuduğu zamanları ağlamaklı bir yüzle hatırlayabiliyor. Ziyaretçi, cüzi fiyatlarla satışa sunulan oyuncaklara ulaşamadığında çocukluğundaki gibi "Affan Dede'ye para saydım / Sattı bana çocukluğumu / artık ne yaşım var, ne adım" dizelerindeki masumiyeti anımsayarak hayıflanabiliyor. Raflarda topaçları ve ahşap kuklaları görünce "Zıpzıplarım pırıl pırıldır / Ne güzel dönüyor çemberim / hiç bitmese horoz şekerim" dizelerini hatırlayıp Affan Dede'nin Oyuncak Dükkânından yüzünde tebessümle ayrılabilir.

Hayranlıkla adım adım *Yaşayan Müze*'yi dolaşırken 4 yaşında yaramaz bir oğlan çocuğuna da rastlayabilirsiniz, 70 yaşında beli bükülmüş ninelere de. Kasvetli, karanlık, her şeyin katı kurallarla sınırlandırıldığı müzelerin aksine "dokunma, yaklaşma, konuşma, görüntü alma" gibi neşe düşmanı uyarıların ve müzeyi misafirinden, seveninden koruyanların olmadığı bu serüven boyunca "dokunmak, incelemek, bellekte tutmak" dâhil her şey sonsuz serbestlik içinde doyasıya yaşanabilir. *Yaşayan Müze*, kuşkusuz "Müze mi, hiç çekemem!" klişelerinin yerle bir edecek ufka ve alışkanlığa doğru görenini sürükleyecek henüz görmeyenini ise meraklandıracak muazzam bir çekiciliğe sahip. Gezdim, gördüm, yaşadım.

Kaynakça

Tarancı, Cahit Sıtkı. *Otuz Beş Yaş – Bütün Şiirleri*, İstanbul: Can Yayınları, 2013.

<http://www.beypazari.gov.tr/beypazari-evleri>, 25.06.2017.

<http://www.yasayanmuze.net>, 23.06.2017.